LEXICUL SOCIO-AFECTIV ÎN ROMÂNA VECHE. STUDIU DE CAZ – *RUŞINE*

GABRIELA STOICA
Universitatea din Bucureşti

1. *Precizări introductive*

Studiul de faţă îşi propune o scurtă analiză teoretică şi aplicativă a unei categorii speciale a lexicului afectiv aşa cum apare reprezentată în perioada veche. Demersul teoretic conjugă principii de bază ale antropologiei şi sociologiei emoţiilor cu cele lingvistice; analiza vocabularului afectiv poate confirma sau nuanţa datele culturale, mentale, antropologice, pe de o parte, şi poate oferi date surprinzătoare pentru resursele semantico-lexicale ale limbii române în acea perioadă, pe de altă parte.

1.1. Perspectiva sociologică în studiul afectelor. Date teoretice

Una dintre cele mai vechi şi mai susţinute abordări ale afectivităţii este cea sociologică (Durkheim 1912, Mauss 1921). Cu o lungă tradiţie, teoria susţine caracterul profund social al afectelor. Acestea ar fi rezultatul direct al apartenenţei individului la o colectivitate, având funcţii adaptative, motivaţionale, garantând coeziunea socială. Fiind indici de coeziune socială, afectele s-ar caracteriza printr-un grad ridicat de stereotipie, integrându-se într-un sistem mai amplu de norme de comportament de grup, strâns legate de judecăţile etice – ce e bine /normal – ce nu e bine /anormal să fie simţit şi exteriorizat într-un anumit context cu potenţial afectogen. Nerespectarea acestor reguli este sancţionată. Afectele se subordonează, din această perspectivă, profilului mental al unei culturi date, de unde reiese gradul ridicat de variaţie culturală, pe de o parte, şi standardizarea maximă a conduitei afectiv-expresive funcţionale în cadrul acestei culturi. Valorile, practicile sociale dau formă şi creează emoţiile, care sunt „artefacte culturale" (*cultural artifacts* – Geertz 1975: 81, cf. Averill 1980, Harré 1986). Este însă o perspectivă limitată, funcţionalistă, afectele nu reprezintă un simplu construct socio-cultural; la rândul lor ele pot contribui la conturarea unui profil cultural, raportul fiind de interdependenţă. În plus, afectele reprezintă forme complexe de evaluare a realităţii, în care intervin, pe lângă factorii sociali, şi cei psihologici şi biologici.

1.2. Conduita emoţional-expresivă

Un parametru important nu numai din perspectiva sociologiei emoţiilor este cel al sistemului semiotic de expresie afectivă. Conduita comportamentală şi fiziologică (*display rules*), determinată de modele şi norme socioculturale şi, deci, având un mare grad de convenţionalitate, reprezintă corespondentul expresiv al lexicalizării afective, cu funcţie de semnalizare socială, standardizată. Emblemele expresiv-afective au un caracter cvasi universal

BDD-V841 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 17:05:40 UTC)

pentru afectele considerate primare, dar cunosc şi o variaţie culturală semnificativă[1]. Exteriorizarea /nonexteriorizarea emoţiei este o formă de interacţiune socială, decodabilă şi aşteptată de membrii grupului, constituindu-se într-un indiciu de apartenenţă la comunitate. Conduita emoţional-afectivă poate varia diafazic, diatopic şi intercultural, diacronic şi intracultural. Diafazic, controlul /transparenţa afectivă se poate manifesta diferit în funcţie de situaţia de comunicare, de participanţi etc.; diatopic şi intercultural, societăţi diferite manifestă stiluri diferite de exteriorizare afectivă – cantitativ şi calitativ – unele culturi sunt mai extrovertite, altele sunt introvertite, cu un puternic reglaj emoţional; această variaţie de expresivitate afectivă se poate înregistra şi diacronic, în cadrul aceluiaşi spaţiu cultural, în funcţie de dinamica culturală şi de mentalitate (Scherer 1982: 565)[2].

1.3. Social şi afectiv – interferenţe

Toate aceste variabile conturează ceea ce se poate numi *emotionology* (Harré, Gillet 1994), concept ce delimitează ansamblul resurselor expresive verbale şi nonverbale şi al regulilor contextuale de utilizare, specifice unei societăţi, un sistem global de manifestări emoţionale permise sau interzise membrilor unei societăţi în diferite situaţii comunicative.

Majoritatea experienţelor afective au, astfel, o dublă faţetă – individuală (afectul este intrinsec subiectiv, reflexiv, aparţine unui unic subiect) – şi colectivă – social-culturală (afectul este rezultat al interacţiunii cu alţi subiecţi într-un context cultural dat). Episoadele afective constau din tipare individuale de evaluare a situaţiei stimul, de expresie fiziologică şi comportamentală; aceste episoade afective se situează între două extreme – codificarea culturală şi experienţa individuală. Evaluarea se face în cadrul unui grup social şi al unui context cultural; de aici rezultă că redarea verbală a experienţei afective reflectă reprezentarea socială a afectului în cauză (Scherer 1992*:* 30). Disocierea *individual-privat/colectiv-public* nu trebuie făcută în termeni opozitivi. Cele două ipostaze sunt interdependente, atât timp cât afectul este o reacţie subiectivă, care apare cel mai frecvent într-un context social, conţinând factori generatori.

Buss (1980, *apud* Walbott, Scherer 1995: 466) distinge între conştiinţa de sine publică (*public self-consciousness*) şi conştiinţa de sine privată (*private self-consciousness*), în funcţie de felul în care atenţia este direcţionată către sine în raport cu reacţiile altor persoane sau către percepţia de sine şi de comportament. Activarea simultană a acestor două planuri în raport cu care se face evaluarea duce la o reprezentare afectivă specifică, reflectată în cuvinte. Limbajul este o interfaţă între cele două dimensiuni posibile ale unui afect – privat – public/individual – colectiv.

1.4. Vocabularul socio-afectiv

În lexiconul afectiv se poate delimita, astfel, o categorie de cuvinte pentru care componenta semantică *socială* este foarte pregnantă. Unele dintre aceste cuvinte au în plus o

[1] Studiile de psihologie şi de antropologie care susţin teoria emoţiilor de bază, argumentează şi universalitatea expresiilor faciale corespunzătoare, codate genetic şi, deci, decodabile în orice cultură (*surpriză, mânie, dezgust, frică, interes, tristeţe, fericire*) (Osgood 1966). Studiile interculturale au arătat însă variaţii importante de la o cultură la alta – aceeaşi expresie facială nu are semnificaţie identică, poate suporta decodări diferite (Wierzbicka 1993: 19) – conduita expresivă este determinată cultural, nu genetic. În plus, e posibilă o decodare eronată a expresiei faciale, dat fiind că uneori nu se actualizează o unică emoţie „pură" expusă, ci emoţii amestecate, codificate în acelaşi timp; e posibil ca mai multe emoţii să fie simultan active, cu expresie comună, sursă de ambiguitate (Niemeier 1997: 291−292).

[2] Elias 1977 realizează o teorie a civilizaţiei ca o istorie a controlului afectelor şi constată existenţa unor cicluri ale controlului afectiv în cadrul unei culturi şi al unei societăţi, atât sincronic, cât şi diacronic.

BDD-V841 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 17:05:40 UTC)

componentă *socio-(re)activă* (sunt *exogene* (centrifuge), presupun orientare spre exterior), pe de o parte, şi una *socio-reflexivă* (sunt *endogene* (centripete), presupun orientare spre interior), pe de altă parte, în funcţie de focalizarea pe imaginea publică – imaginea privată. În această categorie intră cuvinte ca *ruşine, mândrie, admiraţie, invidie,* colateral *vinovăţie, umilinţă, orgoliu, mânie, milă* etc., cuvinte care, în ansamblu, desemnează afecte relaţionate cu norma social-culturală. Semnificaţia acestor cuvinte nu se decodează deplin decât pe fundalul mai amplu al contextului în care apar şi în care cele două ipostaze *public-privat* se suprapun. Ceea ce este personal, invizibil, devine transparent, public, vizibil, printr-o evaluare fie pozitivă, fie negativă[1].

Valorificarea/discreditarea imaginii personale în raport cu normele socio-culturale este trăsătura semantică ce caracterizează în mod particular aceste cuvinte. Ele reflectă ceea ce Eggs (2000: 29−30) numeşte *etică afectivă* (*l'éthique des passions*), un sistem de evaluare normativă a sinelui în manifestările lui afective *corecte* sau *adecvate* unui scenariu stabilit socio-cultural. Aceasta reglează *topica pasiunilor (la topique des passions*) – vocabularul afectelor într-o limbă dată, scenariile standardizate şi lexicalizate în această limbă – şi *semiotica pasiunilor* (*la sémiotique des passions*) – sistemul semiotic atribuit unui afect (mimică, gestică, intonaţie etc.) (Eggs 2000: 28−30). Se readuce, astfel, în actualitate posibilitatea distingerii unei categorii afective speciale, pornind de la retorica aristotelică, cea a afectelor sociale primare – *ruşinea, mânia*[2], *invidia, amabilitatea*; acestea se intergrează într-un sistem ierarhic al „pasiunilor", subordonându-şi afectele fundamentale, specifice indivizilor umani (*teamă-speranţă; simpatie-antipatie; bucurie-durere*), urmând, la rândul lor, mişcărilor afective primare, caracteristice tuturor fiinţelor (*frică-încredere; a fi atras de /a respinge; plăcere/neplăcere*) (*apud* Eggs 2000: 27).

A. CHAMPS DE MOUVEMENTS INTERIEURS (diffus, tous les êtres animés)			
1. peur/confiance	*2. être attiré/ être repoussé*	*3. plaisir/peine*	
B. CHAMPS D'AFFECTS DE BASE (uniquement les êtres humains)			
1. crainte...peur	*2. sympathie...antipathie*	*3. joie....douleur*	
C. AFFECTS SOCIAUX PRIMAIRES			
1. honte	*2. colère*	*3. envie (émulation)*	*4. amabilité*

2. *Studiu de caz. Ruşinea – descriere conceptual-semantică*

În cele ce urmează ne propunem studiul de caz al unui cuvânt socio-afectiv reprezentativ, exponenţial, care lexicalizează conceptul afectiv /*ruşine*/, pornind de la distribuţia lui contextual-semantică în texte de limba veche[3]. Vom încerca aplicarea

[1] „Humilier exprime un sentiment, et même un sentiment très fort. Mais il n'y a humiliation que si la situation qui cause ce sentiment est publique [...]. L'être humain est un *politikon zoon.* Les êtres humains, du berceau à la tombe, vivent sur le regard des autres, et se définissent sans cesse par rapport aux autres (l'individualisme et intenable): l'humiliation surgit quand une certaine image de soi, construite dans notre rapport aux autres, s'effondre" (Ruwet 1995: 37).

[2] Mânia se încadrează în categoria afectelor sociale, dacă presupunem activarea unui mecanism afectiv subiacent, prezent şi pentru alte afecte, dorinţa de recunoaştere şi valorizare socială. Lipsa de creditare socială poate fi o sursă pentru acest afect specific, dar nu unica. Ca urmare, încadrarea lui în categoria cuvintelor socio-afective se poate face numai prin analiza contextului mai larg.

[3] O analiză similară, comparativă, se poate face şi pentru sinonimul său parţial, *vinovăţie*, indicând un afect apropiat de *ruşine*, dar mai interiorizat. Studiile de sociologie, psihologie şi antropologie îl includ contrastiv în cercetare, subliniind diferenţele fine de raportare la sine şi la contextul societal. Afectul este însă discutat adesea sub eticheta lexicală *vină*, care nu indică, de fapt,

BDD-V841 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 17:05:40 UTC)

conceptului de *etică afectivă* (descrierea unui *ethos al ruşinii în româna veche*), prin delimitarea unei *topici a ruşinii* – lexicalizare, scenarii standard – script semantic – şi a unei *semiotici a ruşinii* (sistemul semiotic convenţional care i se atribuie).

2.1. Concept sociologic, antropologic, psihologic

Ruşinea ca realitatea afectivă este nelipsită din principalele clasificări ale afectelor, pe de o parte, şi ale termenilor afectivi, pe de altă parte. Considerată fie afect primar (Aristotel), fie, de cele mai multe ori, secundar, inclusă într-o categorie specială a emoţiilor utilitare (alături de mânie, frică, bucurie, dezgust, tristeţe, vină), în virtutea funcţiei specifice de reglare a relaţiilor intragrup (facilitează adaptarea la evenimente importante pentru imaginea sinelui) (Scherer 2005: 106), ruşinea a fost atent analizată în studiile de sociologie şi antropologie. Theodore Kemper (1978: 59-62, *apud* Chelcea 2008: 210) identifică patru tipuri de ruşine: 1. situaţională; 2. agresivă; 3. narcisistă; 4. deferentă, criteriile fiind: a). factorii de influenţă (sinele sau alţii) şi b). autoimpunerea sau impunerea de către alţii a standardelor care excedă statusul lor social.

Tipologia socială a ruşinii

	Factorul de influenţă (*Agency*)	
	Sinele (Self)	*Alţii (Others)*
Neîndeplinirea obligaţiilor impuse din exterior (*External default*)	Ruşine situaţională (*Situational shame*)	Ruşine agresivă (*Aggressive shame*)
Neîndeplinirea obligaţiilor impuse din interior (*Internal default*)	Ruşine narcisistă (*narcissistic shame*)	Ruşine deferentă (*Deferential shame*)

Alte studii privesc comparativ şi contrastiv *ruşinea* în raport cu alte realităţi socio-afective: vina, jena, umilinţa etc. Lelord, André 2001: 207-214 identifică următoarele caracteristici pentru *ruşine:* este rezultatul unei autoevaluări a persoanei; este intensă; presupune o viziune negativă a sinelui; este însoţită de manifestări fizice forte (plecarea privirii, lipsa zâmbetului, dificultate de exprimare); este centrată pe o inferioritate percepută de alţii; presupune o expunere publică (reală sau virtuală); este însoţită de dorinţa de a dispărea, de a fugi sau a de a agresa în caz de umilire; este cauzată de cele mai multe ori de factori externi, de eşecul în atingerea scopului etc.

Totodată, antropologii au identificat strânsa legătură dintre ruşine şi tipul de cultură: ruşinea pare a fi tipică pentru societăţile colectiviste, „închise", care pun accentul pe valorile şi normele comune (spre deosebire de *vină-vinovăţie,* care ar fi indusă mai degrabă de culturile individualiste) (Walbott, Scherer 1995: 470, 482).

2.2. Perspectiva lingvistică.

În lingvistică, studiile dedicate acestui concept sunt, însă, mult mai puţin detaliate. Cuvintele care redau acest concept în diferite limbi sunt incluse şi discutate global în categoria mai largă a termenilor afectivi, fără o atenţie specială. Ne propunem în cele ce urmează o descriere detaliată contextual-semantică a conceptului, aplicând o grilă mixtă de criterii interdisciplinare; pe de o parte, definiţia lexicografică, şi, mai ales analiza contextelor de limbă veche în care apare termenul; pe de altă parte, trăsăturile specifice de descriere conceptual-semantică identificate în studiile disciplinelor colaterale mai sus menţionate.

---

realitatea afectivă corespondentă, ci pe cea strict etică, socială. Termenul care lexicalizează afectul este *vinovăţie.*

BDD-V841 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 17:05:40 UTC)

2.2.1. *Analiză semantică*

Această complexă realitate afectivă este lexicalizată în română prin termenul generic *ruşine* (cu realizările morfologice – *a se ruşina, ruşinat*). Definiţia lexicografică (cf. DLR, DEX) prezintă dezavantajul circularităţii, dar oferă o descriere generală a sensului, din care putem extrage următoarele trăsături semantice de bază − /+ *afectiv/* („sentiment penibil de sfială, de jenă"), /*-(in)validare normativ-socială/* („provocat de un insucces sau de o greşeală"). Pornind de la descrierile complementare non lingvistice, putem completa formula componenţială a termenului cu următoarele componente: /+*energie psihică/, /+negativ/, /+subiectiv/, /-stimul afectogen activ/, /+intensitate mare/, /+constant/, /+durativ/* (trăsături semantice specifice tuturor cuvintelor ce desemnează sentimente – în opoziţie cu alte clase de afecte – emoţii, pasiuni, dispoziţii; se confirmă astfel informaţia oferită de genul proxim al definiţiei lexicografice). Caracteristica semantică prin care cuvântul poate fi încadrat într-o categorie specială este cea de *validare normativ-socială (/valorificare/discreditare socială*), comună şi altor termeni (*invidie, admiraţie, vinovăţie* etc.). Ruşinea este conceptul care exemplifică dubla faţetă posibilă a cuvintelor afective – evaluare subiectivă, dar raportare la o dublă instanţă privată-publică, prin activarea simultană a conştiinţei de sine private şi a celei publice (Buss 1980). Această bivalenţă evaluativă se reflectă şi în plan semantic, cuvântul putând actualiza simultan semele *reactiv-exogen/ reflexiv-endogen* (trăsătură specifică termenilor socio-afectivi). De altfel, după cum s-a subliniat, distincţia dihotomică *exogen-endogen,* care ar funcţiona drept criteriu de distingere a claselor de termeni afectivi (cf. Anscombre 1995, Tutin et al. 2006), nu se justifică pentru multe cuvinte afective, care presupun un amalgam specific de două mişcări, de reactivitate şi de prospectivitate (Eggs 2000: 26). Acestui profil semantic i se poate adăuga o ultimă trăsătură semantică, deductibilă din funcţia specifică a afectului pe care îl lexicalizează (ca şi în cazul altor termeni, etichete lexicale pentru afecte sociale similare) şi anume aceea de reglare a relaţiilor intragrup – *dinamic-motivaţional.*

Aceste trăsături semantice minimale pot constitui formula componenţială şi pentru alte cuvinte socio-afective similare. Analiza semică globală propusă necesită însă, obligatoriu, o analiză contextual-semantică atentă, complementară, care să o valideze, să o infirme sau să o nuanţeze. Componenta semantică *social-afectivă* nu se poate decoda decât printr-un studiu atent al contextului mai larg. Prin context nu înţelegem o simplă vecinătate lexicală, ci o anume topică a termenilor socio-afectivi în economia textului, un script semantic, un scenariu standardizat, în care afectul respectiv se actualizează şi devine transparent prin lexicalizare.

				Instanţă				
	social	pozitiv	negativ	interioară / privată	exterioară /publică	reflexiv (reactiv) endogen (exogen)	discreditare	dinamic-motivaţional
ruşine/ limba veche- *ocară; sfială; scandală*	+	+	+	+	+	+	+/-	- /+

BDD-V841 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 17:05:40 UTC)

2.2.2. *Analiza contextual-semantică*

2.2.2.1. Topica ruşinii – lexicalizare, scenariu semantic

Termenul *ruşine,* lexicalizând afectul corespunzător, apare în contexte care circumscriu un anume scenariu semantic, schemantizat de următorii parametri principali: *cine* (*locul psihologic* (cf. Plantin 1999))? *Evaluare pozitivă sau negativă? În raport cu cine/cu ce? (instanţa privată/instanţa publică*) *De ce? (cauza discreditării*) *Consecinţe? (impuls către acţiune*). Acest script general indică o polivalenţă conceptual-semantică[1], reflectată în plan lexical de cuvântul *ruşine* (şi *a se ruşina, ruşinat*). Se delimitează patru sensuri principale, ierarhizate în funcţie de locul ocupat de semul afectiv de bază în formula componenţială. Ca şi în cazul altor termeni afectivi, se constată o polisemie dinspre abstract spre concret (Bidu-Vrănceanu 2008: 236-237). Sensul cunoaşte o dinamică pe tiparul „acţiunea/starea şi rezultatul ei" în direcţia exteriorizării sau concretizării. Actualizarea acestor sensuri în context cunoaşte variaţii ale parametrilor care delimitează latura socială specifică a semnificaţiei – instanţa în raport cu care se face evaluarea şi cauza discreditării; aceste variaţii reflectă un anumit tipar mental de conceptualizare a afectului respectiv, specific epocii, conform cu norma socio-etică activă şi convenţionalizată.

1. Pentru primul sens (echivalabil prin cvasisinonimele contextuale *jenă, vinovăţie*) scriptul semantic presupune următoarele caracteristici: trăsături generale – polaritate negativă, bivalenţă *endogen-exogen* (sentimentul este consecinţa unei duble evaluri în raport cu instanţa publică şi privată); trăsăturile variabile privesc cauzele discreditării, care punctează sursa societală a afectului, fiind sub incidenţa tabuului activ în comunitatea şi epoca respectivă (*quid non decet*) şi a doxei (fondul comun de cunoştinţe, norma socială, impusă prin tradiţie, recunoscută şi împărtăşită de întregul grup – *quid decet, quid debet*). Se delimitează următoarele categorii:

a. *fizic – nuditate*

(1) „Deci, ceea ce n-avem veşmântă naoo <nu> ni-i **ruşine** unul de altul" Z 21v/3

(2) „[...] Şi îngerii şi arhanghelii cu *frică* şi *cutremur* sta. Şi iată *scârbă mare* de *o(t) bistrago ono(g)o sŭhoda stra(s)ny(h) vlŭko(v)* [„de acea grabnică pogorâre a înfricoşătoarelor cete"] [...]. Şi stătură şi toată semenţiia omenească şi-ş vedea **ruşinea** trupurelor sale. Şi cu *amar* le era sufletele vătămate. Şi împresuraţ de *scârbe* şi de cugetele sale" V 118r

− *relaţii fizice şi afective nerecomandate de norma social-religioasă*

(3) „ « Cine face lucrure într-ascuns ca sodomleanii şi ca tu, aceia sunt necuvioş ». Şi-i fu **ruşine** smârdului Samon şi *să mânie* cu mare *mânie"* V 40v

(4) „bărbaţii bătrâni ei vor luao fete, că nu va fi **ruşine** în oameni" (*Cuvântul...)* 185v

b. etic – în aceste contexte, *ruşinea* se asociază opozitiv cu alte afecte; cauza discreditării este un alt afect lexicalizat sau reconstituit contextual, afect sancţionat de norma socială. Relevantă este aşadar izotopia, care pune în legătură cel mai adesea *ruşinea* cu *frica.*

− (lipsă de) *respect* − în relaţiile de familie (nerespectarea ierahiei de autoritate):

[1] Cuvintele afective se caracterizează adesea prin polisemantism, care presupune "alunecarea" de la un sens ce indică o stare interiorizată la un sens mai «concretizat », mai vizibil, desemnând o atitudine exteriorizată sau situaţia-sursă a afectului (Bidu Vrănceanu 2008 : 35).

BDD-V841 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 17:05:40 UTC)

(5) „părintele va învăţa feciorul şi-l va *certa*. Feciorul nu-l va asculta, ce va zice părinţilor: « Tăceţi! Voi ce grăiţi? Că aţi trecut de bătrâneţe de nu ştiţi ce grăiţi ». Iar părinţilor le va fi **ruşine,** tăcea-vor şi vor lăsa" 12V I, 129r

(6) „Vaţa-vor parinţii baiaţii sei lege buna, iei *vor face ris de* iei. Iei se **vor // ruşina** şi vor tace" 12 V III, 79r.

− în faţa unui moment solemn al existenţei (moartea):

(7) „Şi cu dulceaţă grăiia şi zisă unul dintr-aceaştia către cei întunecaţi cu *urgie:* O, întunecaţilor şi *procleţilor!* Direpт ce vă-i năravul de curăţi numaicât la omul ce moare de-l *întristaţ* şi-l *spăreaţi,* strâgând fără **ruşine**? Nu vă foarte *bucurareţ,* că aicea n-aveţ parte, nici soarte, nimic" V 50r.

− în faţa hierofaniei:

(8) „toţ [...] *să mira* de frâmseaţea crucei. Iudeii o văzură şi *să spăriară.* Şi să umplu faţa lor de **ruşine,** mai vârtos decât când fură *turburaţ* întâi. Înşiş să bătea şi grăiia: « O, vai de noi, rău sămn văzum că vine, *vai* de noi, *ocaianicii* de noi »" V 116r

(9) „deacă văzură crucea, faţa li se *întunecă* şi **să ruşinară**, *plângea şi suspina"* V 117r

(10) „Eu voiu tăcea înainte-ţ, iar Duhul Sfânt, cela ce tu l-*ai hulit*, acie va veni şi te **va ruşina**" V 137^{v}- 138^{r}

(11) „Şi deacă auzi acest cuvânt necuratul Nestorie, el *să îngrozi* şi **să ruşină**" V 139^{r}

(12) „Şi ei **să ruşina** unde vedea în câtă *urgie* sânt, *plângea* şi în deşert să *trudiia*" V116^{r}.

− lipsă de *curaj (laşitate)* (în acţiuni militare)*;* asociat cu *mândrie (patriotică)* (nelexicalizat; reconstruit contextual), *frică:*

(13) „Şi eu venit-am la tine şi cu toată sila me. Şi tu să vii cu sila ta la războiu. Şi mai bine să moară machidonenii cu cinste la războiu decât să trăiască cu **ruşine**" A 26v

(14) „Decât să trăim cu **ruşine,** mai bine să perim cu tine. Şi aşa să ştii, împărate, că aceasta nu e de vina noastră, ce e de vina turcilor tăi, că ei *spământară* pre noi" A 30v

(15) „de nu mă voiu bate şi cu voi, mie **ruşine**-m va fi" A 42r.

2. Pentru sensul al doilea (echivalabil prin cvasisinonimele contextuale *sfială; pudoare; modestie*) specifică este actualizarea contextuală a semului *pozitiv*, prin scindarea opozitivă a evaluării; realitatea afectivă este negativă, prin impactul strict subiectiv (este endogen-negativ), dar pozitivă pe fundalul socio-cultural la care se raportează (exogen – pozitiv). Această orientare pozitivă în raport cu instanţa publică duce la o modificare esenţială a scriptului semantic. Parametrul *discreditare* nu se mai actualizează, sentimentul fiind validat social; în plus, mai mult decât în cazul altor contexte, se constată prezenţa caracteristicii semantice *dinamic-motivaţional* – afectul impune un impuls spre acţiune, caracteristică atipică pentru *ruşine*:

(16) „[Sfântul] mădărindu-să de **ruşine**, neşte femei vădzând la o fântână, săcă izvorul" DOSOFTEI, V.S. ianuarie 12v/14

(17) „Miligrina, lăsând toată **ruşânea**,..l-au luat de mână cu delicaţâi" PM 2^{v}.

3. Pentru sensul al treilea (echivalabil prin cvasisinonimele contextuale *ocară, batjocură, scandală;* (prin extensie) *ofensă; umilire, umilinţă*), diferenţa specifică este dată de accentuarea semului *discreditare publică* (verbală şi atitudinală).

În aceste contexte, scenariul semantic presupune o evaluare strict negativă şi, în special, o raportare preponderentă la instanţa publică, în defavoarea celei private; în

BDD-V841 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 17:05:40 UTC)

ierarhizarea componentelor semantice de bază se produce o repoziţionare − valoarea afectivă de bază este astfel diminuată, în favoarea celei sociale; se adaugă în plus o componentă *dicendi* suplimentară, derivată din cea de contact social. Termenul pierde astfel din conţinutul abstract iniţial, devenind mai concret, mai perceptibil. Diminuarea semnificaţiei afective propriu-zise se observă şi din combinaţiile contextuale în care termenul apare. El nu mai este strict legat de un subiect individualizat, specificat[1], ci desemnează în multe cazuri o noţiune generală, mai apropiată de etic, decât de afectiv. Un indice morfologic al acestei valori generale, nedependente de un subiect individualizat, este ocurenţa cuvântului în forma de plural:

(18) „Bogate nevoi şi **ruşini** făce turcii beţilor oameni" NECULCE, L. 360
(19) „Să aibă scriptură cinstită şi frumoasă, iară să nu fie făcută acea scrisoare în vreun chip grozav şi de **ruşine**" PRAV. 76
(20) „Scot de **ruşine** den curţile şi din casele oamenilor...pre beţivi" CHEIA ÎN. 90^{r}/7
(21) „Se învească-se în recire şi în **ruşine** cei ce ceru reu mie" PSALT. 138 (cf. *batjocură* în B 1938)
(22) „Treziţi-vă dereptăţiei şi nu greşiţi, că unii nu ştiu de Dumnezeu, pre **ruşine** voao grăesc [cca 1569-1575], GCR I, 13/32
(23) „o **ruşine** ca aciasta foarti tari vra *să scârbască* pre împăratul,...*mâniea* lui cea foarti straşnică degrab vra să ti scoaţă" Er 68
(24) „Toată **ruşinea,** ocara Domnului tău, iaste slava ta cea de veaci" (a. 1642), GCR I, 102/27
(25) „Iar, la perşi, a zicea cum iaste mai rău decât o muiare, mare **ruşine** iaste" HERODOT (1645), 507
(26) „Orcarele va fi fără de cinste şi om plin de **ruşine** şi de toată ocara, pentru lucrurile lui ceale reale...acesta nu-ş va putea ucide muiarea, când o va prinde...că va fi de certare" PRAV. 107
(27) „Bine să ştiţi că mare **ruşine** veţi păţi de cătră domnie-mea" (a. 1602), CUV. D. BĂTR. I, 128
(28) „Vădzu Moisi că nărodul fu prădat, că Aaron prădase ei pre **ruşinea** lor între aleaneşii săi" PO 289/ 8 (cf. *batjocura* în B 1938).

4. Sensul al patrulea presupune trecerea semului *afectiv* în plan secund, cuvântul desemnând o situaţie marcată afectiv negativ (evaluare interioară şi exterioară), provocată de neîndeplinirea unei norme sociale impuse din exterior sau din interior; (cvasisinonimele contextuale sunt *dezonoare, necinste*).

Distincţia între acest sens şi celelalte este greu de făcut.

a. În unele contexte, semnificaţia este ambiguă sau bivalentă, putând suporta o dublă lectură – situaţie marcată afectiv, dar şi afectul însuşi:

(29) „Al ei pântece neroditoriu mult plod arătă, şi den cea **ruşine** dentâi izbăvi-se" CORESI, EV.
(30) „Deci Constantin Vodă au rămas la mari **ruşini**" NECULCE, L. 340
(31) „Şi-i luară toată averea, scoţându-i din ţară, cu mare **ruşine**" ANON. CANTAC., CM. I, 124
(32) „Căutaţi furul, cum nu-i e *frică* de **ruşine**" FD 592v
(33) „Turcii au fost rădicat oaste în Ţara Ungurească asupra împăratului nemţesc, mai vîrtos îndemnând Hasan-paşa al Bosnii, vrând să-şi curăţească **ruşînea** den anul trecut" R. POPESCU, CM I, 315

[1] O caracteristică fundamentală a numelor de afecte fiind subiectivitatea, dependenţa de un *ego*, sursă şi experimentator al afectului.

BDD-V841 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 17:05:40 UTC)

(34) „Deci, întorcându-i o dată spre fugă..., mai cu **ruşine** decât toţi, satrapul Oroodant, lăsând căruţa şi încălecând preste un cal, din cei de la Nisa, fugiia" AETHIOPICA, 59^{r}/11.

În toate aceste exemple *ruşine* poate însemna şi „situaţie umilitoare, dezonorantă", dar şi sentimentul însuşi, echivalabil sinonimic prin „umilinţă".

b. În alte contexte, unde nu apare un subiect individualizat, cuvântul prezintă un sens afectiv mai degrabă deductibil contextual decât intrinsec:

(35) „Nu iaste la dânşii **ruşine** a fi datoriu, că nici unul, nici de cei de frunte, nu iaste să nu fie datoriu" URECHE, L. 114
(36) „**Ruşinea** cea mai mare ce petreace omul iaste când ceaia ce au grăit să cunoaşte aiavea că iaste minciună" (a. 1713), GCR II 8/11.
(37) „Când se întorcea în Rin, avea rimleanii leage şi-i făcea trei *cinsti* şi trei **ruşini**" FD 599r (relevantă este şi prezenţa pluralului, ca şi opoziţia contextuală *cinste-ruşine,* care sugerează un sens etic, nu afectiv).

c. În alte contexte, alunecarea sensului dinspre abstract înspre concret duce la anularea semului *afectiv:*

(38) „Alergaţ, alergaţ, că Amon vru să-m facă **ruşine** cu de-a sila" FD 562v
(39) „el îndată au căzut asupra mea şi nevoiia **să** mă **ruşineaze**.." S 82^{r}
(40) „Omul ce-ş dă trupul pre **ruşine**" PRAV. GOV. 47^{v}/13.

2.2.2.2. Semiotica ruşinii

Una dintre trăsăturile esenţiale în caracterizarea şi categorizarea afectelor este cea a conduitei emoţional-expresive (v. *supra* **1.2.**), strâns determinată cultural. Din punct de vedere lexical, această trăsătură transpare din combinaţiile contextuale în care termenul se angajează, oferind indicii pentru o descriere mai fină. Pentru *ruşine* studiile de psihologie şi sociologie au identificat un tipar de exteriorizare, care implică evitarea privirii, o vascularizare intensă a obrajilor[1], un impuls acţional spre retragere, fugă etc. Toate acestea transpar şi din contextele în care apare cuvântul, putând funcţiona drept indicii pentru reconstruirea afectului *ruşinii* atunci când acesta nu este lexicalizat propriu-zis în text.

Această strânsă dependenţă dintre afect şi mărcile de exteriorizare caracteristice se reflectă în română în chiar semnificantul conceptului *ruşine.* Etimologic, cuvântul se leagă de termenul latin *roseus* – „de culoare roşie", fiind considerat un derivat de la *a ruşina (< a roşi* + suf. *-ina*) (DER) sau legat de un lat **rosinus* – „trandafiriu"(REW 7382) sau lat. **russionem* (Pascu 1924: 43) sau **rosionem* (CDDE). Puşcariu (1940: 40) îl consideră un derivat de la *roşu,* cu un sens primar „roşeaţă", pornind de la expresia „să-ţi fie ruşine obrazului", care însemna la origine „să ţi se înroşească obrazul" şi care s-a simplificat, devenind „să-ţi fie ruşine" (urcarea sîngelui în obraz fiind considerată un semn al ruşinii). Etimologia cuvântului reflectă, astfel, standardizarea conduitei emoţionale, trăsătură definitorie pentru un afect, atât de relevantă încât a devenit expresia lexicală a conceptului. În cazul acestui cuvânt, semnificantul conveţionalizează o nuanţă a semnificatului:

(41) „de **ruşine** nu mai *cuteza* să-şi rădice ochii să caute" B 21^{r}

[1] Convenţionalizarea obrazului ca parte a corpului care reflectă o anumită emoţie, printre care şi ruşinea, este una extinsă. Limbi diferite reflectă acest tipar antropologic – vezi rom. *obraznic* (slav) – „care nu are ruşine"; engl. *cheeky* „insolent, fără ruşine" etc.

BDD-V841 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 17:05:40 UTC)

(42) „i s-***au ruşit*** obrazul ca focul de **ruşine**” B 20^{r}
(43) „*jale* la inimă şi **ruşine** în obraz” FD 501^{v}.

În câteva contexte, *ruşine* apare în asociere cu termeni desemnând manifestări puternice de exteriorizare emoţională, care nu sunt tipice pentru acest afect. Aceşti indici apar în contexte mai largi puternic marcate afectiv, confirmând teoria transparenţei afective a omului medieval, mult mai direct în exteriorizarea stărilor emoţionale:

(44) „deacă văzură crucea, faţa li se ***întunecă*** şi **să ruşinară**, ***plângea*** şi ***suspina***” V 117r.

3. *Observaţii finale*

Etica ruşinii în româna veche acoperă astfel mai multe tipare de expresie, lexicală sau semiotică, corespunzătoare codificărilor specifice epocii. Studiul contextelor atestă o bogată ocurenţă a termenului *ruşine* în limba veche, cu polisemantismul mai sus descris; aceasta indică un anumit tipar mental afectiv, în care raportarea la norma de grup şi validarea imaginii de sine intracomunitare este foarte importantă. Afectul care i se asociază cel mai adesea este *frica, teama* (dar şi *mânie, tristeţe*) de sancţiunea unei instanţe publice umane sau superioară, divină. Textele şi contextele confirmă astfel, prin lexicalizare, apartenenţa la o cultură afectivă şi de mentalitate de tip colectivist, în care afectele subiective trec prin filtrul obligatoriu al raportării la ceilalţi. Cuvintele socio-afective reflectă acest lucru. *Ruşine* are ca sinonime în limba veche termenii *ocară* (la rândul lui polisemantic), *sfială* şi, mai rar, *scandală.* Cvasisinonimul cel mai apropiat ca semantism, *vinovăţie,* are puţine ocurenţe, ceea ce atestă încă o dată caracterul extrovertit al afectivităţii în epoca veche. Spre deosebire de *ruşine* care este reflexiv, dar mai ales tranzitiv, *vinovăţia* presupune o stare afectivă mai interiorizată, introvertită (Walbott, Scherer 1995: 470, 482). Se confirmă astfel şi lingvistic, prin lexicalizare, rezultatele studiilor antropologice, anume că ruşinea e predominantă în societăţile „închise”, care pun accentul pe valori colective, în timp ce culturile mai puţin ghidate de norme, mai „deschise”, care pun accent pe individualism, manifestă o preponderenţă a sentimentului de vinovăţie.

Rezultate similare interesante s-ar putea obţine şi din analize paralele contextual-semantice ale altor termeni socio-afectivi în limba română veche. Lexicul afectiv din perioada veche reflectă o mare varietate, de la cuvinte socio-afective propriu-zise (*pizmă, milă* etc,), la cuvinte socio-afective periferice (*a lăuda, a săruta, a ierta* etc.), indicând transparenţă afectivă ridicată (sunt frecvente cuvintele care redau coduita expresivă) şi un control redus, trăsături specifice profilului epocii.

CORPUS DE TEXTE. SIGLE

A = *Alexandria,* Bucureşti, Fundaţia Naţională pentru ştiinţă şi artă, 2006 (ediţie de Florentina Zgraon).
AETHIOPICA = *A lui Iliodor istorie ethiopicească. Cinci cărţi* [Manuscris din 1773, BAR, cota 355].
ANON. CANTAC., C.M. I = *Letopiseţul cantacuzinesc*, în *Cronicari munteni* (ed. Mihail Gregorian), Bucureşti, Editura pentru literatură, 1961, vol.I., p. 83 – 224.
B = *Bertoldo,* Bucureşti, Editura Minerva, 1999 (ediţie de Magdalena Georgescu).
B 1938 = *Biblia adecă Dumnezeiasca scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1938.
CHEIA ÎN. = *Cheia înţelesului.* Scoasă pre limbă rumânească, Bucureşti, 1678.
CORESI, EV. = Diaconul Coresi, *Carte de învăţătură (1581),* publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici, vol. I. Textul, Bucureşti, Socec et Comp., 1914.
Cuvântul... = Cuvântul de vreame de apoi, în Alexandru Mareş, *Cărţi populare din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea. Contribuţii filologice,* Fundaţia Naţională pentru ştiinţă şi artă, 2006, p. 325-331.

BDD-V841 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 17:05:40 UTC)

CUV. D. BĂTR. I = B. Petriceicu-Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, Bucureşti, Tomul I. *Limba română vorbită între 1550-1600*, Bucureşti, Tipografia Societăţii Academice Române, 1878.
DOSOFTEI, V.S. ianuarie = Mitropolitul Dosoftei, *Viaţa şi petreacerea svinţilor*, Iaş, 1682.
Er = *Istoria lui Erotocrit cu Aretusa*, în *Cărţile populare în literatura românească*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1963, vol. II (ediţie de Ion C. Chiţimia, Dan Simionescu), p. 27-85.
FD = *Floarea darurilor*, Bucureşti, Editura Minerva, 1996 (ediţie de Alexandra Moraru).
GCR I, II = M. Gaster, *Chrestomaţie română*, Leipzig-Bucureşti, F.A. Brockhauss – Socec et comp., 1891.
HERODOT (1645*)* = *Herodot (1645)*. Traducere românească publicată după manuscriptul găsit în Mănăstrirea Coşula de N. Iorga. Vălenii de Munte, Tip. „Neamul Românesc", 1909.
NECULCE, L. = *Letopiseţul Ţării Moldovei* şi *O samă de cuvinte*. Text stabilit, glosat, indice şi studiu introductiv de Iorgu Iordan. Ediţia a II-a, revăzută, Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1959.
PM = *Istoria lui Poliţion şi a Militinei*, Bucureşti, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, 2003 (ediţie de Florina Racoviţă-Cornet), p. 171 – 216.
PO = *Palia de la Orăştie 1581-1582*, Ediţie îngrijită de Viorica Pamfil, Bucureşti, Editura Academiei, 1968.
R. POPESCU, CM I = *Istoriile domnilor Tărîi Rumâneşti de Radu Popescu*, în *Cronicari munteni* (ed. Mihail Gregorian), Bucureşti, Editura pentru literatură, 1961, vol.I., p. 227-577.
PRAV. = *Pravila Moldovei din vremea lui Vasile Lupu*, Bucureşti, Carol Gobl, 1912.
PRAV. GOV. = *Pravila* aceasta iaste dirăptătoriu de leage, tocmeală sfinţilor apostoli tocmite de zece săboară cătră aceasta şi a preacuvioşilor părinţi învăţătorilor lumei, 1640.
PSALT. = *Psaltirea scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII* traduse din slavoneşte. Ediţiune critică de I.A.Candrea, Bucureşti, Socec et Comp., 1916.
S = *Sindipa*, Editura Minerva, Bucureşti, 1996 (ediţie de Magdalena Georgescu).
URECHE, L. = Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ediţie îngrijită de P.P.Panaitescu, Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1955.
Z = *Călătoria lui Zosim la blajini*, Bucureşti, Editura Minerva, 1999 (ediţie de Maria Stanciu-Istrate)
V = *Viaţa Sfântului Vasile cel nou şi vămile văzduhului*, Bucureşti, Fundaţia Naţională pentru ştiinţă şi artă, 2004 (ediţie de Maria Stanciu-Istrate).
12V = *Cele douăsprezece vise în tâlcuirea lui Mamer. Învăţătură despre vremea de apoi a proorocului Isaia*, Bucureşti, Fundaţia Naţională pentru ştiinţă şi artă, 2003 (ediţie de Alexandru Mareş).

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

Anscombre, Jean Claude, 1995, „Morphologie et représentation événementielle: le cas de noms de sentiment et d'attitude", *Langue française*, 105, p. 40−54.
Averill, James R., 1980, „A constructivist view of emotion", în Plutchik, Kellerman (eds.) 1980: 305−340.
Bidu-Vrănceanu, Angela, 2008, *Câmpuri lexicale în limba română. Probleme teoretice şi aplicaţii practice*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Buss, A.H., 1980, *Self-consciousness and Social Anxiety*, San Francisco, Freedman.
Candrea, I.A., Ov. Densusianu, 2003 [1907−1914], *Dicţionarul etimologic al limbii române. Elementele latine*, Bucureşti, Editura Paralela 45 [CDDE].
Chelcea, Septimiu, 2008, *Ruşinea şi vinovăţia în spaţiul public. Pentru o sociologie a emoţiilor*, Bucureşti, Editura Humanitas.
Ciorănescu, Alexandru, 2002 [1958−1966], *Dicţionarul etimologic al limbii române*, Bucureşti, Editura Saeculum I.O. [DER].
von Cranach, M., W. Doise, G. Mugny (eds.), 1992, *Swiss Monographs in psychology*, Hogrefe & Huber Publishers.
Dicţionarul explicativ al limbii române, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1998 [DEX].
Dicţionarul limbii române (serie nouă), Litera R, Bucureşti, Editura Academiei, 1965 ş.u. [DLR].
Durkheim, Emile, 1968 [1912], *Les formes élémentaires de la vie religieuse*, Paris, PUF.
Eggs, Ekkehard, 2000, „Logos, ethos, pathos, l'actualité de la rhétorique des passions chez Aristote", în Plantin, Doury, Traverso (eds.) 2000: p. 15−31.

BDD-V841 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 17:05:40 UTC)

Elias, Norbert, 2002 [1977], *Procesul civilizării: cercetări sociogenetice şi psihogenetice*, 2 vol., Iaşi, Editura Polirom.
Geertz, Clifford, 1975, *The Interpretation of Cultures*, New York, Basic Books.
Harré, R., 1986, *The Social Construction of Emotions*, Oxford, Basill Blackwell.
Harré, Rom, Grant Gillet, 1994, *The Discursive Mind*, Thousand Oaks, CA, Sage Publications.
Kemper, Theodore D., 1978, *A Social Interactional Theory of Emotions*, New York, Wiley.
Lelord, François, Cristophe André, 2001, *La force des émotions*, Paris, Editions Odile Jacob.
Mauss, Marcel, 1986 [1921], „L'expression obligatoire des sentiments", *Essais de sociologie*, Paris, Minuit, p. 81−88.
Niemeier, Susanne, 1997, „Nonverbal expression of emotions in a busssines negotiation", în Niemeier, Dirven (eds.) 1997: 277−305.
Niemeier, Susanne, René Dirven (eds.), 1997, *The language of emotions*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
Osgood, Charles E., 1966, „Dimensionality of the semantic space for communication via facial expressions", *Scandinavian Journal of Psychology*, 7, p. 1−30.
Pascu, G., 1924, *Dictionnaire étymologique macédo-roumain. I. Les éléments latins et romans*, Iaşi, Cultura Naţională.
Plantin, Christian, 1999, „La construction rhétorique des émotions", în Rigotti, Cigada (eds.) 1999: 203−219.
Plantin, Christian, Marianne Doury, Véronique Traverso (eds.), 2000, *Les émotions dans les interactions*, Lyon, Presses Universitaire de Lyon.
Plutchik, R., H. Kellerman (eds.), 1980, *Emotions: Theory, research, and experience*, vol I, New York, Academic Press.
Puşcariu, Sextil, 1940, *Limba română*, vol. I. *Privire generală*, Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol I".
Meyer-Lübke, Wilhelm, 1935, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg [REW].
Rigotti, Eddo, Sara Cigada (eds.), 1999, *Rhetoric and Argumentation. Proceedings of the International Conference*. Facolta di Scienze della comunicazione, Lugano, April 22-23, 1997 (Beiträge zur Dialogforschung).
Ruwet, Nicolas, 1995, „Les verbes de sentiment. Peuvent-ils etre agentifs?", *Langue française*, 105, p. 28−39.
Scherer, Klaus R., 1982, „Emotion as a process. Function, origin and regulation", *Social Science Information*, 24, 4/5, p. 555−570.
Scherer, Klaus R., 1992, „On social representation of emotional experience: Stereotypes, Prototypes, or Archetypes", în von Cranach, Doise, Mugny (eds.) 1992: 30−36.
Scherer, Klaus R., 2005, „What are emotions? And how can they be measured?", *Social Science Information*, vol. 44, 4, p. 695−729.
Tangney, J. P., K. W. Fischer (eds.) 1995, *Self-conscious emotions: the psychology of shame, guit, embarrassment, and pride*, New York, Guilford Press.
Tutin, Agnès, Iva Novakova, Francis Grossman, Cristelle Cavalla, 2006, „Esquisse de typologie des noms d'affect à partir de leurs propriétés combinatoires", *Langue française*, no. 150, 2/2006, p. 32−49.
Walbott, Harald G., Klaus R. Scherer, 1995, „Cultural determinants in experiencing shame and guilt", în Tangney, Fischer (eds.) 1995: 465−487.
Wierzbicka, Anna, 1993, „Reading human faces", *Pragmatics and Cognition* 1, p. 1−23.

Le lexique socio-affectif dans le roumain ancien. Etude de cas – ru şine 'honte'

L'étude soutient la nécessité de délimiter une catégorie spéciale du lexique affectif – il s'agit des termes socio-affectifs, en appliquant des critères de sélection, catégorisation et analyse interdisciplinaire ; les critères appliqués appartiennent à la linguistique, mais aussi à la sociologie et à l'anthropologie des émotions. On propose un modèle d'analyse contextuelle-sémantique du mot *ruşine* [*honte*], ayant comme point de départ ses occurrences dans quelques textes roumains anciens (XVIe – XVIIIe siècles). On constate la riche polysémie du terme et la forte spécificité culturelle du scenario sémantique.

BDD-V841 © 2010 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 17:05:40 UTC)